

ТИЖНЕВИК · REVUE HEBDOMADAIRE · TRIDEN · UKRAÏNIENNE

Число 10 (2:8) рік вид. VI. 9 березня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr)

Париж, неділя 9 березня 1930 року.

Розвиток подій на окупованій Москвою нашій батьківщині в теперешній момент вимагає особливої уважності. Мабуть, ніколи ситуація совітської влади не була такою критичною, якою вона є зараз. Мабуть, ніколи близькість катастрофічного упадку сучасного режиму не являлася такою ймовірною, якою вона є тепер.

Мусимо бути готові до всяких несподіванок. мусимо зробити з теперешньої ситуації на Україні належні висновки. Мусимо подбати про те, щоб українська політична еміграція могла вкласти в справу відбудови нашої державности максимум того, що в її силах і можливості.

Уряд УНР робив і робить усе, що в його спроможності, щоб організувати належні сили, підготувати все потрібне на слушний час. В тій роботі має він підтримку активну державно-настроєних елементів нашої еміграції. Але саме той момент, що ми його переживаємо, і найближче майбутнє, що стоїть перед нами, вимагають од усієї нашої еміграції особливого напруження сил, об'єднання зусиль і в боротьбі, і в творчій праці.

Не може підлягати жадним сумнівам, що як саме знищення чужої влади на нашій землі, так і відбудова нашої державности після визволення можливі лише в результаті як найтіснішого співробітництва всіх державно-творчих груп і верств української нації. Сотворення власної державности не може не бути загально національним завданням, яке буде розв'язане при участі всіх національних сил. Даремною і зарані засудженою на невдачу буде кожна спроба розв'язати справу відбудови української держави шляхом встановлення диктатури якої-небудь одної класи чи соціальної групи.

Сотворення широкого єдиного національного фронту всіх державно-творчих сил української нації навколо уряду УНР є необхідна і неминуча передумова успішного розв'язання проблеми відбудови нашої державности.

Звісно, в справі відновлення нашої державности найвизначніше місце належатиме творчим силам самого українського народу на його рідній землі. Та й ми, українська еміграція, можемо і будемо відігравати свою роль в тому процесі, як один з його складових чинників.

Отже, коли справа відбудови нашої державности вимагає напруження всіх національних сил, то це означає необхідність і неминучість використання також сил української політичної еміграції. Це означає, що українська політична еміграція мусить підготувитися до тих подій, які робить ймовірними і близькими сучасна напружена ситуація на Україні.

Хто має вуха, щоб чути, той повинен виконати той наказ, який ставить рідна земля.

Завдання еміграції.

Про це вже говорилося. Але що робити, коли життя йде більш поволі, ніж нам би то хотілося і українська еміграція продовжує існування от-уже скоро 10 літ. Мусимо знов порушити дуже і дуже болючі питання про важні і невиконані завдання.

I.

Сказати, що українська еміграція нічого не зробила було б великою неправдою. Перш за все слово еміграція є занадто загальне: вона складається з різних елементів і з різних нерівних по своєму значінню установ.

На еміграцію виїшов і уряд УНР, і значна частина державного апарату, і десятки тисяч нашого війська. В еміграції опинилися і найбільш кваліфіковані наші інтелігентські сили і прості козаки. Отже, завдання цих різних установ і різного порядку людей — не може бути однакове.

Не можемо тут докладно розглянути все, що було зроблено нами за кордоном, але хоч побіжно пригадаємо собі деякі найважливіші факти.

Почнемо з уряду УНР. Критикувати — це дуже легке завдання, особливо, коли діяльність уряду переводилася і переводиться в таких страшно ненормальних умовах. Властиво, ми не маємо тут на увазі часи до 1921 року, коли уряд ще не був на еміграції, і коли, властиво, ще не існувало і самої української еміграції, як масового явища. Емігрантський період урядової діяльності починається з кінця 1920, з 1921 років. Нові обставини примусили і уряд потроху зовсім перестроїти свої кадри. Затяжний процес перебування на чужині примусив дуже скоротити весь склад уряду, де б, наприклад, міністр торгу й промисловости, або міністр шляхів були б нічим не виправдані. З часом зведено було склад уряду до колегії в 5-6 людей, серед яких властиво три галузі зосталося діючими:

1. Внутрішні справи — носини з Україною і організація здорових верств еміграції.

2. Зносини з міжнародними чинниками, пропаганда безпосередня і через пресу української національної ідеї.

3. Організація наших військових, підготовча праця до створення в слухну годину нашого війська,

і нарешті спільне завдання всього уряду — підготовка загальна до повороту на Україну, вироблення конституційно-адміністративних, економічних і соціальних планів, рахуючися з сучасним станом речей на Україні і з вимогою теперішньої державної і соціальної культури на заході Європи.

Це дуже поважні завдання і для української справи це є величезна вигода, що існує такий центр національної акції, який відчуває на собі велику відповідальність за кожну українську національну справу, який не тільки дбає за майбутнє, але слідкує за кожним кроком українського життя і подас часом ініціативу до нових проявів української волі, часом підтримує вже існуючу акцію.

Важливо те, що зберігся уряд, створений на самій Україні, уряд, що завдяки покійному Симонові Петлюрі і його наступникові Андрію Лівницькому, ні на хвилину не припинив свого існування. Ніякий комітет, створений на чужині, не міг би мати такого значіння на Україні, як її законний національний уряд. Він є надією всіх тих, що ненавидять московських окупантів, він є страхіттям останніх.

Звичайно, правила демократії не передбачають такого довгого існування республіканського уряду, без жадних перевиборів. Але існує вищий закон — закон доцільности. На підставі цього закону суворий американський суд визнав правомочним правління одного великого акційного підприємства, яке по технічним причинам теж не могло протягом багатьох років скликати збори акціонерів. Суд історії напевно винесе оправдуючий присуд українському урядові. Мінати ж щось за кордоном є за тяжко: навпаки приходить зберігати точно те, з чим вийшли. А для того, щоб мати приток свіжих сил, уряду доводиться раз у раз тримати контакт з однією вільною частиною нашого народу, з його політичною еміграцією. Уряд інформує в міру можливости, оскільки умови конспірації те дозволяють, ширші верстви еміграції і особливо найбільш чільних досвідчених представників нашої політичної думки і в їх порадах, в їх підтримці моральної знаходить нову силу для дальшої своєї праці.

Чи все виконав уряд, що потрібно? Чи всі його кроки були абсолютно вірні і бездоганні? Про те ще трудно зараз говорити, але в добрій волі, певно, ніхто не відмовить урядові. Так само, як ніхто не може акинуги йому, особливо, за останні роки, що він є пасивним. І те, що громадянство наше дало все більше цінус працю уряду і розуміє вагу його існування є може одною з найбільших заслуг нашої еміграції.

II.

Поруч з урядовою працею на еміграції, ми мусимо поставити роботу наших академічних сил, які, завдяки гостинності і щирій допомозі чесько-словацького уряду, могли досягнути таких великих успіхів. Існування протягом багатьох років нашого університету, що залишить великий слід в науковій українській літературі, що створив стільки молодих учених і докторів, є само по собі дуже важливий факт. Подебрадська Академія — це властиво найбільш реальний і показний витвір нашої еміграції. Безцізна праця професорів і студентів, організація лабораторій, кабінетів, колекцій і все це за порівнюючи дрібні гроші показала і велику працездатність українських учених, і їх організаційний хист. А скільки нових педагогічних сил, так потрібних нам зараз, створив Український Педагогічний Інститут імені Драгоманова, скільки праць педагогічного і наукового характеру залишає по собі цей Інститут так само, як і Подебрадська Академія. Не можна не згадати Високої Школи Пластичного Мистецтва, в якій училися не тільки українці, але й чехи. Не будемо перелічувати всіх наукових установ Праги, але підкреслимо, що міг витворитися Український Академічний Комітет. Це справді центральний орган нашого академічного життя, до якого входять не тільки всі наші установи в Чехословаччині, але й Наукове Товариство імені Шевченка у Львові і Науковий Український Інститут в Німеччині. Академічний Комітет є офіційно визнаний за наш національний комітет для міжнародної духовної співпраці нарівні з іншими подібними Комітетами всіх націй. І визнаний він комісією 14 учених, найвидатніших учених різних народів, призначених Радою Ліги Націй. Отже, українська еміграція добила того, що нашу культуру визнано рівноцінною з другими народами, тоді як ще 10 років назад велися суперечки, чи існує українська нація, чи ні. І нема тепер майже ні одного міжнародного наукового конгресу, де б українська наука не буде репрезентована. Нарешті, Академічний Комітет зажадав утворити ще одну велику національну маніфестацію: він скликав в-осени 1926 року український науковий з'їзд в Празі. Це було велике свято нашої культури і то в

серці Європи, в Злотоверхій Празі, в присутності поважних чужоземних учених.

Поруч з тим працювало і українське студентство. Їх центральне об'єднання ЦЕСУС розвивало чималу працю на міжнародньому ґрунті, беручи участь в студентських конгресах, пропагуючи українську ідею серед енергійних молодих представників різних націй, тих представників, які будуть може в свій час міністрами і відвічальними діячами у себе вдома.

Говорячи про культурну нашу працю, не можна не згадати тут і колишню діяльність так званого Громадського Комітету в Празі, який на початку відігравав активну роль в створенню де-яких з наших культурних установ, хоч потім завдяки невмілості і нетактовності своїх проводирів був всіма покинутий, а на решті зовсім припинив свою діяльність.

Акція уряду з одного боку, праця академічних кол з другого — це найбільш важливі явища в нашому житті за кордоном. Вони виправдують моральне існування нашої еміграції. Політична акція уряду, його міжнародня пропаганда з одного боку, створення жвавого українського культурного життя за кордоном з другого боку, примушували большевиків іти на де-які уступки на самій Україні, щоб «вирвати ґрунт з під ніг українських шовіністів, що дискредитують совітський лад за кордоном», як це говорили в свій час большевицькі агенти.

Треба також зазначити, що й наші політичні партії, хоч як вони були понівечені в часи державної завірюхи, в де-якій мірі могли продовжувати своє існування, принаймні за кордоном. Помилки, зроблені де-якими діячами, роздуті потім завдяки загальній невдачі нашої політики, одвернули більшість нашого громадянства від партійного життя. Але ідейні кличі, політична думка скрізь і на всьому світі, виходить не від одиниць і не від мас, а від певних ідейних угруповань. Отже партії наші, ті, які могли зібрати за кордоном поважніші сили, продовжували виявляти своє життя. Партії радикально-демократичній (с.-ф.) повезло в тому розумінню, що вона змогла зібрати за кордоном дуже поважну частину членів Центрального Комітету партії, що дало їй можливість організувати в інших, більших місцях згуртування української еміграції нові партійні групи і ширше провадити свою ідеологічну роботу і пропаганду серед українських кол, звертаючися і до міжнародніх споріднених організацій.

Так само і У.С.Д.Р. Партія зберігла свою організацію і продовжує свою партійну роботу за кордоном, хоч часом чується закид, що провідники партії с.-д. занадто ухиляються від участі і співпраці з іншими партіями та застерігаються від ближчої співпраці з державним центром, але треба конче зазначити, що тоді, як поодинокі члени цієї партії все ж продовжують дуже активно працювати в нашому громадсько-політичному житті, партія, як така, за кордоном має тісні стосунки з 2-им Інтернаціоналом, членом якого вона є. Це дає можливість нашим с.-д. робити поважні виступи, одстоюючи в соціалістичному світі за кордоном ідею незалежності України.

З старих українських партій українські с.-р. занадто розбилися між собою, щоб сформувати до тепер поважний центр, але можна сподіватися, що найбільш патріотичні елементи цієї партії, обминаючи тих, хто за останні роки таки зійшов з загально-національної лінії, ще виявлять своє лице.

Мало зорганізувалися наші праві елементи, які і на Україні не встигли витворити сталих партійних форм. Занадто ж специфічна ідеологія хліборобів-державників, поспішність, з якою вона вже за кордоном оголосила свого кандидата в гетьмани спадкоємним монархом, не дала їм можливості охопити своєю ідеологією правих елементів еміграції, які безперечно існують. Зате треба визнати, що ніхто з інших груп не виробив такої закінченої ідеології, як хлібороби-державники. А всяка оригінальна політична думка, навіть коли її вважають помилковою, є важливим явищем в загально-національному житті. Можна побажати, щоби ідеологічна робота нашої еміграції розвивалася взагалі більш активно.

Поруч з цим всім не можна не згадати існування великої кількості

ріжних громадських українських установ, розкинутих по всіх країнах де живуть наші емігранти.

Такою величезною культурно-правничо-допомоговою установою є перш за все Український Центральний Комітет, що протягом багатьох років провадить свою буденну, але корисну працю і нараховує в Польщі 68 своїх філій. Не менш поважним є Український Громадський Комітет в Румунії, який так само організував всю нашу еміграцію в цій країні, дає вияв її патріотичним настроям, обслуговує її культурно, правно і матеріально, допомагаючи підшукувати працю і т. д.

Союз Українських Емігрантських Організацій у Франції, на чолі якої стоїть Генеральна Рада в Парижі, вже протягом чотирьох років провадить об'єднуючу працю, маючи більш, як 10 громад, розкиданих по всій країні; не раз Генеральна Рада брала на себе ініціативу в питаннях загально-національного значіння (напр., голод на Україні).

В Празі й Подєбрадах Республікансько-Демократичний Клуб став важливим центром громадського життя, організатором великої кількості викладів на різні громадсько-політичні теми, які чимало спричинилися до витворення нашого національного світогляду. Той же Клуб організував бюро праці, яке улаштувало сотки молодих інженерів і т. д. на відповідні їх фаху посади. В цій більш практичній праці на допомогу Клубові приходять «Об'єднання», яке скупчує більш 200 кваліфікованих емігрантських сил, професорів, доцентів і студентів. Клуб і де-які другі товариства входять до «Об'єднання», як його колективні члени. Не будемо перераховувати всіх поодиноких громад, які витворила по різних країнах українська еміграція. Згадаємо ще тільки організації наших інвалідів, бувших воєнків армії УНР, згадаємо, що й вони чимало спричиняються до пропаганди нашої ідеї за кордоном, беручи участь в міжнародних організаціях інвалідів, які до речі ставляться до своїх українських товаришів з великою прихильністю.

Статистики українських організацій за кордоном не існує, але безперечно, що їх можна рахувати сотками... Але тепер вони через свої центральні органи згуртувалися в одну велику установу, Головну Еміграційну Раду, в імені якої робиться і цей огляд нашого національного життя.

Про значіння 1-ої емігрантської конференції в Празі в червні 1929 року, про завдання і діяльність Головної Ради говориться в іншій брошурі і тут ми до цього питання повертатися не будемо.*)

Потрохи і при Лізі Націй, хоч як це трудно, в різних великих і малих державах українці робляться знайомими: вже мало є тих чужинців, що не чули про наше існування. А в 1919 році рідко можна було знайти людей, які чули про нас і ще менше, які б вірили в наше майбутнє. А пісня наша завдяки Кошицю з його незрівняними співами стала навіть надзвичайно популярною майже у всіх країнах Європи.

Можна б і докладніше, і детальніше з'ясувати ті досягнення, якими може похвалитися еміграція.

Цих досягнень ігнорувати ми не повинні, але вони ні в якій мірі не можуть заспокоїти наше сумління.

III.

Завдання еміграції є величезне. І тут повстає два питання: чи все вже зроблено нами на чужині? Чи в с'ї ми спричинилися до тої праці, яку на нас поклала сама історія?

Отже, не все зроблено нами: як не приємно констатувати, що існує стільки українських організацій по всіх країнах, ми не можемо потішити себе, що вони працюють з однаковою енергією. Коли одні виявляють справжню активність, патріотичний запал, уміють одгукуватися на всі події життя, відбувають регулярно згідно з своїм статутом збори, мають створені шляхом членських вкладок чи пожертв, хоч не великі, фонди, без яких жадна діяльність є неможлива, то чи таке зразкове життя часто можна спостерігати серед українських емігрантів за кордоном? На жаль цього ска-

*) Див. ч. 50 (206) з 15.XII.1929 ст. 10 і окремим виданням.

зати ніяк не можна. Цілком зрозуміло, що життя серед чужих людей, одірваність від рідного краю, від свого оточення, від праці на своєму фаху (бо чи багато є даких емігрантів, що не примушені були кілька разів міняти фах!)тяжко відбивається на людині.Роки йдуть, сили уходять, енергія падає, і тут потрібні великі зусилля волі, потдібна велика віра в свою справу, щоб не заснути, не піддатися «емігрантським настроям». А для того треба бути чинним і перше завдання кожного українського емігранта, це активна участь в громадському життю. Мало того, притягнення нових і нових сил до цього життя. Ми не маємо точної статистики кількості українських емігрантів за кордоном, але і по тим відомостям, які маємо,з прикрістю можемо констатувати,що принаймні половина людей зостається не організованою, «диною». Вина за це падає перш за все на них самих, і пишучи ці рядки, ми сподіваємося,що вони попадуть і до рук цих людей і хоч трохи примусять їх задуматися над своїм становищем. Нема чого виправдуватися «браком часу»: всі ми працюємо, всі ми зайняті, але для громадської справи час маємо,і коли б всі так мірнували, то взагалі б мусіло припинитися все політичне і суспільне життя по всіх країнах. Але наше завдання, завдання українців,в роки, коли мас рішатися наша справа на довгі десятиліття, повинно бути виконане і бездіяльність нічим не може бути виправдана.

Треба звернути увагу : а кордоном ще й на те,що властиво нас є вже дуже мало: порівняйте кількості українців до росіян на еміграції, а ще більше порівняйте їх становище і наше. Росію і росіян хто не знає! Престиж великої імперії стоїть за ними, нас же не знають,або знають мало і тільки велика організованість, використання і всіх наших сил може допомогти нам зайняти те місце, яке нам належить серед чужинців.

Кожен українець, де б він не був, як би не обтяжувала його праця за шматком хліба, мусить знайти той гурт, до якого пристати, коли не можливо це зробити особисто (буває,що людина закинута десь на село,або в далеке місто), то є на то листування.

Але коли з цим звертаємося ми до «диких», то ще з більшим натиском скажемо ми ще організованим українцям, членам управ ріжних наших товариств і громад: вони мусять більше звернути увагу на притягнення нових сил, що марно зостаються по-за нашим національним життям

Посилення нашої організаційної праці, створення центральних органів еміграції там, де їх ще немає—це є велике завдання нашої еміграції. Тільки при цій організованості і внутрішній активності еміграція : може виконувати своє історичне завдання, бути справжнім, вільним представником свого народу. Бо ж дійсно,нарід наш весь закутий в кайдани, він не сміє вільно сказати свою думку, він не може підняти свого голосу в оборону своїх прав і своєї гідності. І тільки ми, що вийшли на чужину, можемо сказати за нього вільне й правдиве слово.

Прийде час,і він вже може й не за горами,коли почнуть хилитися мури наших гнобителів,коли затрясється хитка будова СССР, прийде час і уряд УНР ззриватися з підґрунтяю рішучою до всього громадянства нашого. Він зможе повернутися, поки мури бльшовицькі ще не впали остат чю, тільки до вільних людей, тільки до політичних емігрантів, а вони зможуть виконати своє завдання тільки тоді, коли вони організовані, коли они є чинні і до цього чину, до посилення нашої організації за кордоном, в першу чергу закликає наше громадянство Головна Рада.

IV.

Але є ще друге завдання, яке стоїть перед нами і за яке ми,емігранти, будемо нести велику відповідальність перед нашим народом.

На нас спадає обов'язок освідомити всі народи світу і перш за все європейські держави, що мають свої інтереси на Сході, і зокрема на Україні, про нашу визвольну боротьбу, про наші національні цілі, про нашу країну, про наш нарід, про його минуле і сучасне.

В наш час,навіть ті нації, що вже стало мають свої держави, багато

дбають про те, щоб про них знали другі народи. Пропаганда за кордоном ведеться не тільки малими і середніми, а навіть великими державами. В нашу добу з одного боку національне почуття є більш розвинено, ніж коли будь в історії людства, але разом з тим ніколи народи і держави не мали між собою стільки спільних інтересів, як зараз. Ліга Націй не тільки зближує їх між собою всіма своїми органами, але сама з'являється наслідком того, що потреба в такому зближенню наростала вже давно і то як на ґрунті економічному та політичному, так і на ґрунті культурнім.

Отже, коли всі народи мусять між собою вести пропаганду на користь свою, то тим більше зацікавлені в тому ті народи, які ведуть боротьбу за утворення своєї державности.

Нові держави творяться тільки волею і силою самих народів, які досюли до ідеї власної державности, але досвід історичний показує, що без допомоги та співчуття споріднених або чужих держав досягнути державности ні одному народові в новіші часи не вдалося. Німецька імперія створилася при допомозі Пруського королівства, яке фактично і стало на чолі держави, Італія при допомозі італійської ж держави Сардинської. Болгарії допомагала Росія, Чехословаччині й Польщі — ціла Антанта.

Як складуться історичні обставини на Україні і в якій групі держав знайдемо ми в слушний час реальну підтримку, — покаже майбутнє, а тим часом ми мусимо вести систематичну пропаганду по всіх великих політичних центрах.

З чужого і свого досвіду знаємо, що найкращих результатів дає пропаганда живим словом, зустрічами з видатнішими представниками різних країн, публічними викладами то-що. Але цим шляхом можна зацікавити тільки невеличку кількість представників даного народу. Отже, ніщо не замінить друкованого слова. Потрібні статті і замітки в чужоземних газетах та журналах, свої журнали, газети, бюлетені і нарешті брошури і книжки чужинців про Україну і наші власні публікації.

Як ми вже й раніше зазначили, не можна сказати, що нічого досі не зроблено.

Навпаки, в час, коли у наших дипломатичних місцях було ще більше грошей, зроблено було чимало у всіх цих напрямках. Дипломати УНР почали заводити особисті знайомства і приязнь з чужинцями, преса чимало за нас писала і десятки брошур та книжок було видано в свій час. Але ця видавнича діяльність припадає головним чином на 1919 рік, пресова пропаганда продовжувалася довгий час, але приблизно три роки від 1922 до 1925, найгірші в історії еміграції, помічається майже повна перерва в нашій пропагандистичній роботі. Правда, саме на цей час припадає початок нашої академічної діяльності в Празі, наша пропаганда приймає нові форми: шляхом зближення з ріжними фаховими науковими колами, під час ріжних конгресів.

В 1925 році з'являються знов і певні думки загального характеру про Україну на французькій мові. Це прилоги до французького журналу «Франс-Оріан» (Франс-Юкрен), які виходили протягом трьох літ по кількі разів на рік. При цьому ж журналі видруковується і дві брошури — одна п. Токаржевського про Симона Петлюру і друга економічного характеру. У зв'язку з трагічною смертю Головного Отамана Симона Петлюри виїшла ще книжка О. Шульгіна «L'Ukraine et le cauchemar rouge». Та вже в 1929 році виїшли дві брошури: одна видрукована комітетом допомоги голодним на Україні: — «La Famine en Ukraine» (16 стр.) та «La Societe des Nations et les refugies ukrainiens» (одвертний лист О. Шульгіна д-ру Нансенові та інші документи), видана вже Головною Еміграційною Радою. В Італії з'явилися одна за другою брошури п. п. Еремієва і Онацького.

До цього додамо, що протягом останніх трьох років що-місяця виходить на французькій мові журнал «Прометей», що уділяє що найменше 6-8 сторінок великого формату українській справі, і де місяць свої статті про Україну, як українські літератори, так особливо чужинці (напр. кілька статей п. Евена, депутата і бувшого голови Паризької муніципальної ради, та д-ра Моліні'є, депутата). Крім того тричі чи чотири рази на місяць україн-

ське пресове бюро в Парижі випускає свої літографовані бюлетені. Знаходяться замітки про Україну і незалежно від цих офіційних публікацій в різних газетах і телеграфних агентствах, одно з яких (Офінор) систематично подає відомості про Україну, які мають дуже широке розповсюдження в Італії, Швейцарії, Франції, Іспанії.

Все це показує, що де-що робиться тепер в справі пропаганди. Для людини, що мало має безпосереднє до діла з цією справою, може здатися, що цього навіть вистарчить, але на жаль це далеко ще не так. Успіх цієї пропаганди до того далеко не рівний, коли брати під увагу різні європейські країни. Скрізь треба нагадувати і нагадувати про себе, вбиваючи в голови європейській думці, що Україна існує і буде існувати. Треба поборювати противні Україні течії. бо наша акція викликає контр-акцію наших ворогів і особливо росіян, які мають величезні зв'язки особисті і літературні майже у всіх європейських країнах.

Що ж особливо нам зараз бракує в нашій пропаганді—книжок про Україну. Те, що було видано в 1919 році дуже застаріло, тай розійшлося. Те, що було видано в останні роки має занадто спеціальний характер. Напр., книжка «L'Ukraine et le cauchemar Rouge» написана головним чином з приводу жидівських погромів, та до того наклад цієї книжки вже й розійшовся, або про голод, або про українську емігрантську справу.

Між тим дуже часто самі чужинці вимагають книжок про Україну взагалі. На щастя зберіглося ще трохи історії України на франц. мові проф. М. Грушевського, але на жаль видання це було невдале з огляду на далеко не досконалий переклад. Існує ще невелика кількість брошюр, виданої в 1917 році «Les Problèmes de l'Ukraine» О. Шульгина, яка ще дає загальні уяви про різні сторони українського життя, але дані її теж застарілі.

Потрібно видати не тільки брошюру, але хоч одну солідну книжку про Україну, де б подані були відомості історичні, літературні, економічні, де б говорилося і особливо про сучасний стан України, що особливо цікавить чужинців.

Часом самі видавці беруться щось видавати про Україну, але їм треба забезпечити, що у них буде куплено певну кількість примірників і на це теж потрібно гроші. Напр., відомо, що в Італії п. Липовецька зробила багато перекладів Шевченка, але видати це буде можливо тільки тоді, коли забезпечено буде підпискою купівлю певної кількості книжок. Ця купівля нам потрібна ще з другого погляду, бо не досить того, що книжка продається, треба ще мати обов'язкову велику кількість примірників для роздачі їм тим людям, в яких ми особливо зацікавлені.

З цього всього і випливає пекуча потреба утворення Головною Радою національного фонду для пропаганди.

Конференція української еміграції в Празі ухвалила, що вся еміграція наша повинна платити національний податок. Рсзмір цього податку є встановлений в 10 центів — 2 фр. 50 с. — 3 кор. ч.—90 грошей—на рік. Це натурально є тільки мінімум: таку суму може внести найбільшій емігрант. Ми не маємо державного апарату для примінення податку відповідно до прибутків людини. Але й цей податок в державному масштабі є заснований на довірю, на декларації людини. Отже, вимагаючи від кожної людини 10 центів, ми покладаємо на сумління кожної людини определити реальну суму, яку громадянка чи громадянин можуть внести за рік. Кожний емігрант платить тій державі, гостинністю якої користується, сотки франків, сотки корон і т. д. Невже ж не може він дати щось більшого за 2 фр. 50 с.? Невже на національну справу не може він внести десятка — два — три франків?

Головна Рада, проголошуючи збір національного податку на 1930 рік зазначає ясно мету:

національний фонд на пропаганду за кордоном!

Ми вже вказали, які пекучі потреби стоять перед нами в цьому відношенні. Українська еміграція може зробити величезне діло. Коли б тільки

10.000 дол. дає по 10 фр., то це вже дасть 100.000 фр. На ці гроші можна створити цілу літературу на чужих мовах. І це буде зроблено не на подаровані, не на позичені, а на наші власні трудові гроші. Це буде і велике досягнення, і разом з тим велика моральна перемога еміграції, доказ її живучости, її політичної зрілости, її відданости не тільки на словах, але й на ділі українській національній справі.

Ми сподіваємося, що до нашої чисто емігрантської акції приєднаються і ті свідомі українці, які вже з різних причин стали громадянами різних країн, чи то Сполучених Штатів Північної Америки чи Канади, чи Польщі, чи Франції і т. д. Вкладка кожного українця буде прийнята нами з великим моральним задоволенням. Але в першу чергу уплата національного податку з обов'язком політичної української еміграції.

Як не тяжке наше життя і поневір'яння по чужих людях не забуваймо, що ми все ж живемо серед культурних обставин фізичних, що ми не зазнали тут холоду і голоду, і всіх тих чисто фізичних мук, яких так багато доводиться мати нашим людям на Україні. Ми не живемо серед тих диких обставин, коли кожного дня можна чекати арешту, тюрми, висилки і просто смерті.

Як не тяжко нам за кордоном, ми все ж привілейовані і за свої привілеї мусимо чесно заплатити своєму народові. Мусимо енергійно і твердо виконувати свій громадський обов'язок і виконати все те, що ставить перед нами життя.

Але найперший і найпростіший наш обов'язок: внести свою лепту до національного діла, заплатити національний податок і спричинитися тим до того, що слово вільне про Україну залунає на всіх просторах земної кулі.

Ол. Шульгин.

3 приво́ду однієї книжки.

Передо мною книжка «Чорні Запорожці» сотника Бориса Монкевича, що передає на 152 сторінках друку історію полку Чорних Запорожців, полку, що в нашій недавній збройній боротьбі приймав чи не найактивнішу участь в складі нашої армії.

Не можу вдатися у фактичну критику цієї книжки, бо не почуваю себе настільки фаховим для цього, але з приводу неї не можу обминути кількох думок, що мимохіть вона викликає.

Книжка по своєму характерові є більше щоденником, старанно і ретельно впорядкованим самим автором — учасником тих всіх перепітій, в яких перебував полк Чорних Запорожців. Од того книжка виграє з боку військового, але програє з боку воєнного. Бо вона безперечно буде цікавою для наших військових фахових кол, але для читача середнього дає тільки дотриману хронологію подій, об'єктивні дані та опис обставин, а разом з тим дає читачеві право самому судити про ті умови, в яких переводилася наша боротьба і які доводилося нашій армії переборювати, про її чинність, безздатність, відпорність то-що. Хоч автор часами віддаляється від фактичного переказу подій та операцій і вдається до своїх власних міркувань, часами і ліричних, але, повторюю, вони, ці одступлення од головного матеріалу військового, що є в книжці, не змушують читача йти слідами автора у його міркуваннях чи висновках. Безперечно, ці короткі дані про чини безпримірно хоробрі

та славні полку Чорних Запорожців, затушовані в простому переліку щоденних подій, висовують ці чини у всій їхній величності, а серед них особа командира полку полковника Д'яченка вимальовується видатною фігурою хороброго старшини, здібного керівника, безстрашного патріота.

Але не з цього боку цікавить мене ця книжка, не з боку військового, фахового. Хотілося б знайти в ній те, що зветься воєнною літературою. І в цьому, як я сказав вже вище, книжка здає, бо дає перевагу фаховості. Може цього і бажав автор сам.

* * *

Очевидно всякий, хто цікавиться сучасною світовою літературою, помітив, що на кон літературний в останні роки кинено продукцію, в якій головнішою темою є війна.

«На Заході нічого нового» Марії Ремарка, що вийшло в мільйонах примірників і перекладено на всі майже мови, «Класа 22» — Глезера та «Війна» Рена — це найсильніші вияви творчості німецьких письменників. «Дерев'яні Хрести» й «Пробудження мертвих» Роланда Доржелеса, «Ураган» Пармант'є, ціла серія книжок про маршала Фоша — Раймонда Рекулі, Бюньє то-що — це видатніша продукція Франції.

І ті, і другі, вчорашні вороги, по різному описують в літературній формі ту війну, що її було закінчено перемир'ям в Ретонд, в Компьенському лісі, в вагоні маршала Фоша. І ті, і другі, безпосередні учасники її, виносять з тих часів 1914-1918 певні вражіння, які передаються й читачам та служать предметом довгих невгагаючих і досі літературних дебатів про все чисто, що торкається війни.

І коли порівняти війну на Заході з нашою війною, то безперечно, треба признати, що це завдання дуже трудне, і просте порівняння дало б результати не в нашу користь. Досить буде Ремарка чи Доржелеса, щоби сказати, що наша війна визвольна була легша і в розумінню фаховості, і в технічній підготовці, і самому провадженню її. В той час, як Захід на протязі років маневрував на дистанції одного-десяти кілометрів, у нас маневрування доходило до несподіваного максимуму на протязі одного місяця. Врешті, книжка сотника Монкевича цьсму дсказом..

Звичайно, трудно сказати, що легше, — чи траншейне скупчене сидіння з денним і нічним безперервним бомбардуванням, чи невідомо, повна пригод, партизанка з обмеженими і розрідженими силами та можливостями.

Але, між иншим, такої гарматної підготовки, як на Заході, наша війна напевне не знала. Автор «Чорних Запорожців» на ст. 110 напропадає, що підчас однієї операції «луна од розривів була така голосна, що не чутно було чоловічого голосу». І це одне із самих сильних місць в цілій книжці що-до гарматного вогню. А на Заході, досить тільки проїхати коло Вердена, і побачити, що кожний метр землі ще навіть у 1924-25 роках (коли мені там доводилося проїзжати) мав сліди, і то кільки, од розривів, коли там ліси в повному розумінню слова скошені гарматним вогнем, коли в де-яких місцевостях, напр. Марни або Сомми, навіть руїн не зосталося од будинків, а тільки одна порита

земля... То треба гадати, що там не тільки не було чути чоловічого золосу, але й взагалі нічого, крім свисту, тріску, грому від розривів, од якого люде глухли, од якого просто божеволіли...

Це тільки про гарматний вогонь, що був на Заході. А гази? Що може бути сильніше від реляції коменданту одного форту Вердена, який доклав, що один французький полк у повному складі з старшиною і підстаршиною, і то в складі нормальнім, не таким зменшеним, як у нас, спустившись в ночі в долину для атаки, зустрів там гази і згинув увесь...

А що-до втрат людьми? Автор подає на стор. 68: «За цілий час боїв під Тульчином, полк мав значні втрати, а саме: убитими 3 козаків, раненими 11 козаків, убитими 4 коней та раненими 23 коні». А на Заході? Мільйони і мільйони людей вбитих, а скільки ранених і калік...

Але цими побіжними порівнннями зовсім не хочу зменшувати вартости й боєздатности нашої армії. Критерії, що їх прикладають до оцінки війни на Заході, ні в якому разі не підходять до оцінки операцій нашої армії. І той безперечно помилиться, що буде однаково судити про події на Заході і на Сході. Інші умови перед війною і під час її, інші обставини, при яких велася на Заході і на Сході війна, інші можливості від тих чи інших операцій.

Як Німеччина, так і Франція від нормальних мирних умов перейшли на стан війни і не зазнали руйнуючих наслідків революції, отої «безкровної», що мали ми приємність зазнати. Там, на Заході, внутрішня організація країн із своїм адміністративним й транспортним апаратом зразу ж стала на допомогу готовій, добре організованій армії, а у нас?

Гарматний вогонь і гази на Заході, що доставали вояків в найглибших траншеях, не припиняли регулярне поповнення, що їх мали війська по обидвох боках фронту, але чи наша армія могла мати такі поповнення? І коли на Заході відбувалися регулярні людські поповнення, то не бракувало ані набоїв рушничних ні гарматних, не бракувало й рушниць ані гармат, а у нас? На Заході і Круп і Крезо працювали і день, і ніч, а у нас? Для нас працювали Ленінград та Іжевськ, бо їхньою продукцією жила наша армія, одбіраючи її у червоних.

А чи знав Захід ще такого ворога, як тиф, що клав додолу десятки тисяч людей, вибиваючи їх з шеревів нашої армії, часом не на місяці, а на віки?

І врешті, вихованій на концепціях про заборону вживати зброю, що спричинює тортурну смерть, про заборону знущатися над цивільною людністю, заборону бомбардування повітряного та уживання всіляких «жахів» і нелюдських засобів, Захід хоч під час війни і відходив од конвенцій про війну, але не знав і тепер тільки довідується про те, що таке Чека, що таке її діяльність і психологічні ефекти її діяльності.

Інші умови — інші результати. Інші обставини — інші мірки для аналізу подій на Заході і на Сході...

Най пробачать мені наші військові, а в першу чергу і автор істо-

рії полку Чорних Запорозжів, що це питання — війна на Заході і наша визвольна боротьба — трактує занадто по літературному, не входячи в суть зачепленого мною аналізу.

Але не це є метою моєї замітки. Мені хотілося б бачити поруч з українською військовою літературою (окремі книжки й розвідки та жунали: «Табор», «Військова Справа»), ще й літературу, подібну західно-європейській. Така література воєнна у великій мірі сприяла б психологічній підготовці нашої, в першу чергу, молоді, навіть не тільки емігрантської, але головним чином з інших земель українських. Вона б засипала те провалля між недалеким минулим і прийдешнім, заповняла б ту перерву, що її вороги наші називають своєю перемогою.

Така література може зробити те, що не зроблять ніякі статті, ні курси, ні товариства, бо вона підготує духовно нашу молодь до прийняття майбутньої української визвольної війни, не тільки як необхідного і неунікненого з примусу обов'язку, а як чергового періоду життя нації нашої, участь у якому буде честю і приємністю, а для де-яких може і славою.

А яка сила прекрасного матеріалу з нашої війни, хоч би того, що так скорочено й занадто ретроспективно поданий сотником Монкевичем, є ще не розробленим, ба навіть і зовсім невідомим для українського читача, особливо молодого і палкого.

Наші журнали і періодичні видання з успіхом могли б подавати, власне, цей такий цінний матеріал, замість спогадів про наше сучасне чи минуле, але запільне, життя, або про абстрактні програмні питання, які не є актуальними. Звичайно, і це потрібно, але не в такій переважачій дозі, як воно є зараз. Бо той матеріал, такий інтересний, безперечно захопить і примусить вібрувати нашу психику, а, на жаль, він спочиває сьогодні і виривається лише часом у друку в безмірно малих пропорціях, а часто-густо просто губиться в оповіданнях приватних...

Яка шкода, що серед нашої літератури сучасної, включаючи сюди і публіцистику, панує здебільшого глибоко запільна атмосфера, а не фронтowa, яка єдино тільки може оправдувати і доцільність, і потребу майбутньої боротьби.

Правда, часом ця атмосфера фронтowa проривається в нашій емігрантській поезії, бо кожний українець — тип здібний на поетичні ремінісценції, але цього замало, поезію мало розуміють, її треба толкувати, потрібна звичайна проза: спогади, вражіння, оповідання, новели, роман... Потрібна творчість, що має об'єктом нашу недавню боротьбу, а метою — освітлити її у всіх найменших дрібницях її, у повному об'ємі.

Всі умови та обставини, в яких ця боротьба провадилася, знайшли б в цій творчості свою оцінку, але не це важно, а важно те, що повинна викликати подібна українська література. Той вогонь, що жевріє ще у грудях українських бувших вояків, повинен запалати ясніше і запалити серця прийдешніх вояків.

Героїчні чини армії нашої, її зусилля надлюдські — при всякій оцінці, при всяких освітленнях суб'єктивних, зостануться героїчними і надлюдськими і ферментуватимуть дух майбутніх лав наших вояків.

Теми ж про страждання України, гірку її долю, про жахи і страхиття Чека, що викликають у нас сьогодні здебільшого обурення нахабством та сміливістю ворога, ці теми повинні будити не плаксиві рефлексії з відповідними атрибутами в роді «розіп'ятої неньки України», яка в «сльозах та в риданнях» поневіряється під «чоботом окупанта», а сильне й могутнє почуття правдивої помсти, якого соромитися не слід і задовольнити яке можна тільки перемогою, хоч би довелося вживати тих самих засобів, яких уживає проти нас і ворог...

* * *

На кінець, дві слові про нове видання українське— про журнал «Червона Калина», що почав виходити у Львові, і якого вишло вже кілька чисел. Треба тільки від всього серця привітати це видання і побажати йому як найбільшого розвитку і успіху. Це власне те, що сьогодні, найпотрібніше.

Але цього видання одного замало. Треба більше. Адже ж у нас авторів, хоч одбавляй. Треба тільки зрозуміти і доцільність, і потребу такої літератури.

М. Ковальський.

Становище української церкви на Великій Україні.

(Київські вражіння).

Як це не дивно здається тепер, але большевицькій навалі в грудні 1919 року українське населення м. Київа взагалі, та церковні кола зокрема, навіть раділи. Занадто вже всім допекла денікінська окупація.

Ще й досі іноді згадують, як денікінці, що з заскаженілою зоологічною ненавистю ставилися до всіх проявів існування української церкви, ухвалили заборонити правити службу Божу в єдиній тоді українській церкві — Андрієвській; як з'явився туди, очевидно чекаючи на збройний, опір великий військовий загін і почав виганяти людей

*) Автор цього листа походить з відомої родини Лазаревських, близьких приятелів Т. Шевченка. Родина та зберегла до цього часу багато пам'яток і реліквій Т. Шевченка. Г.О. Лазаревський, тов. прокурора Київської судової округи за царських часів, одним із перших зголосився в 1917 році до наших судових установ. У найвищому військовому суді був старшим товаришем прокурора, а потім ділив недолу нашої армії аж до літа 1919 р., коли понав до полону польського. Залишився в 1920 р. під большевиками після пережитих переслідувань добровольців. В останній час, яко бувший петлюровець, кількакратно мав відвідини агентів ГПУ та труси. Вбачаючи в цьому прелюдію до арешту в майбутньому, використав командировку Наркомоса до Парижа в цілях відшукання у членів родини реліквій та пам'яток по Шевченкові, виїхав з ССРСР, з'явився до УЦК у Варшаві і віддався під його опіку. Р е д.

з церкви, а ті виходили з церкви, голосно співаючи молитви. Надзвичайно велике вражіння робив цей випадок на все київське населення. Здавалося, що буде тепер щось інше...

І дійсно совітська влада, проголосивши зразу-ж відокремлення церкви від держави, на перших кроках мало, порівнюючи, звертала уваги на церковні справи. І тоді це був розквіт української церкви; їй було передано велику церкву Софіївського собору, та досить багато інших храмів. Коштів і у самої церкви та й парафіян було поки що досить. До лав українського священництва вливалось багато культурного, свідомого українського елемента. Церква провадила велику культурну роботу.

А в середині храми, особливо святу Софію, було оздоблено так, як це вміють робити на Україні: церковні хори складалися з найкращих українських голосів і коли урочисто правилося службу Богу рідною барвистою українською мовою, мимоволі, забувалося що це робиться під російською окупацією в нещасній країні, де панують чека та комунія...

Правда, тоді вже було заборонено викладати закону Божого по школах, але священництво збирало поки що дітей по церквах по відправі і навчало їх йому. Правда, першої ж великодньої святої ночі розбещена комсомолія, переповнила софіївський цвинтар, але на це можна було дивитись як на звичайне (правда в величезному розмірі) хуліганство. Та і в керівничих совітських друкованих органах з'явилися статті, що негативно ставилися до таких вчинків, пропонуючи жити культурніших заходів, для боротьби з релігією. Але цей час тягнувся не довго.

Страшний голодний 1921 рік, безперестанне викачування коштів з села, відібрання всіх коштовностей від церкви, все це майже на нівець звело економічну базу церкви. До цього слід приєднати величезні задрощі з боку «тихоновської» та так званої «живої» церкви, які ніяк не могли дарувати, щоб якісь там «самосвяти» збирали повні храми вірних. Наслідки цих задрощів були постійні наклепи та обвинувачення на українську церкву, в її контр-революції, петлюровщині то що. А як наслідки цих запобігань перед владою, були безперервні утиски, пригнічення, то що. Багато невитриманого елемента стало кидати лави українського священництва

Але мало було залишити свій сан, треба було за вимогами влади... *urbi et orbi* оголосити це. Попрікаючи та поносячи церкву, релігію, тоб-то ганблячи те, що йому ще так недавно поклонявся, вважаючи його за найсвятіше та найчистіше... Мерзенна справа!.. Але не слід кидати камінням в цих людей, вони гідні може дійсно призирства, але якої жорстокої помсти гідні ті, що примушують наприклад нещасну дівчину, аби дістати освіту прилюдно зрікатися свого-ж рідного батька священника, обвинувачуючи його в шахрайстві, омані, то-що... І прийде ще час помсти цим гвалтівникам юнацьких душ!.. Але не багато допомогло братським церквам, тихонівській та живій їхнє ставлення до церкви української. Почалось відібрання церков від товариств (общин) вірних. Робилося це в такий спосіб: усі церкви були віддані владі—і вірні, що групувалися в товариства, мали змогу брати собі, тоб-то власне заорен-

довувати церкву (з додержанням сили всіляких умов) на певний період часу, виплачуючи певне, зовсім не дешево, орендове.

Безумовно, коштів, щоб заорендувати всі храми, не вистарчило у всіх церквах, парафіяне теж не мали досить грошей, отже якусь там церкву в оренду не було взято, її замикали, а потім через те, що вона фактично була замкнена, її віддавали якійсь там організації для інших потреб.

Так, наприклад, церкву по Великій Житомирській ул. ч. 7 віддали профспілці зв'язку і там утворили клуб. Покровський монастир (відомий киянам під назвою монастиря княгині) передали профспілці металістів і з тих приміщень та церков утворили містечко металістів. Таке саме містечко металістів утворено з Фролівського монастиря, Миколаївського, Видубецького. Іонового, Братського і інших. Монастирі теж передано певним організаціям. З Михайлівського монастиря утворено гуртожиток для студентів.

Де-які церкви, наприклад, Осієвську на Лук'янівці, капличку біля царського саду, що нагадували за царат, зовсім було зруйновано. Київсько-Печерську Лавру, що було передано містечку інвалідів, оголошено як Всеукраїнський заповідник і там повинен міститись музей безвірництва.

Чим далі влада все розперезувалася і розперезувалася що-до церкви й релігії. Кожне революційне свято, кожен карнавал (це є найулюбленіше большевицьке видовисько, й можна собі лише уявити, скільки гидоти, цинізму і просто бруду уявляють собою ці карнавали) мали безліч найнепрстойніших карикатур проти церкви та релігії. Найголовніше це карикатури: зведено до одного — товстенний нахабний піп з пляшкою горілки, з гаманцем грошей та з хрестом у руках...

А в дійсності, часто можна зустрінути по київських улицах скулду постать старенького пан-отця, що соромлячись простягає ніяково руку по якусь там копійчину... Але всього цього здавалося за мало. З початку 1924 року замість всіляких антирелігійних товариств було утворено Всесоюзне товариство войовничих безвірників, що, як показує сама назва, мусіла перейти в рішучий наступ проти церкви та релігії, які ніби то чинять шалений опір будіванню соціалізму в країні совітів.

Перший бій вирішено було дати на Великдень 1929 року, зорганізувавши на всю ніч величезний антирелігійний карнавал, та відчинивши всі театри та кіно аж до ранку. І дійсно, карнавал цей являв собою не аби-яке видовисько. Коштів не жатували; мобілізовано було всю київську залого, все студентство та учнів шкіл, артистів усіх театрів, усі оркестри, автомобілі. Величезні процесії в найріжноманітніших костюмах сунулися по київських улицах; дим від смолоскипів, безпереривний фейерверк, прожектори, співи пісень, згуки оркестрів та всіляких інструментів, все це являло собою дійсно якийсь шабаш, ніби то дійсно вся нечиста сила посунула на землю...

Але в церквах своєчасно почали правити службу Божу. Своєчасно дзвонили у всі дзвони, своєчасно співали: «Христос Воскрес!» І церкви було переповнено. У Софію ще з вечора не можна було ввійти. Один

червоний командир (прізвища його через усім зрозумілі причини тут не неводимо) оповідав, що він мав за завдання з своєю групою, головню з червоноармійців, дійти до Олександрівської церкви (на Олександрівській улиці), стати біля неї і грою, сп.вами та танками перешкоджати відправі. Колона його дійшла до цієї церкви трохи опізнившись, тільки вони розпочали співати, як відчинилися церковні двері, звідтіля вирушили вірні з пан-отцем на чолі, стали навколюшки й голосно заспівали: «Христос Воскрес», а пан-отець осіяв хрестом карнавальників. Карнавальники розгубилися, — у багатьох червоноармійців сльози на очах, де-хто машинально знімав шапки, всі замовкли. І я, казав командир, боячись, що не витримаю, наказав своїй колоні негайно рушати вниз на Хрещатик.

Отже, в першому бою безвірники зазнали чималої моральної поразки. Багато надій, щоб скомпромітувати релігію та церкву, покладали большевики на відомий процес ченця Чехуна, що ніби то забив жінку в Лаврі. На суді цей Чехун, як відомо, признався. Його засуджено по блискучих промовах усіх учасників процесу, виголошених проти релігії.

Але цікаво відмітити, що цей самий Чехун, сидючи в Бупрі, стоїть на чолі місцевої філії цих самих войовничих безвірників і почував себе цілком добре. Бої точилися все далі... Поведено було шалену агітацію, щоб зняти з усіх дзвіниць дзвони, мовляв, коли дзвонять у дзвони по київських церквах, то це страшенно нервує й перешкоджає працювати всім трудящим м. Київа.

Розпочато було кампанію закриття храмів. Це робиться дуже просто. Скликають загальні збори робітництва, на якому там заводі і пропонують резолюції: беручи на увагу те й те..., домагаючись перед владою, щоб закрити таку то церкву, як огнище оману, розпусти, шахрайства то що, та й передати приміщення на культурні потреби. Звичайно проти такої резолюції ніхто не висловлюється, й побажання народу надсилають куди слід. Слід відмітити, що раніше всі домагання закрити аби яку церкву повинні були йти на затвердження центрального виконавчого комітету: за останніми законоположеннями, право затверджувати постанови про закриття храмів передано на місця окрвиконкомам.

І наслідки цього, ми вже бачимо: — з Володимирського собору знято дзвони, а самий собор обернуто на музей культів; знято дзвони з дзвіниці церкви Трьох Святителів, а саму дзвіницю призначено розібрати на цеглу; знято дзвони з дзвінички при Десятинній церкві, а саму церкву, найстаршу в Київі, досить цікаву як археологічний пам'ятник, передано під клуб. Була в Київі на Павловській улиці невеличка дерев'яна уніятська церква. Збудовано її було підчас війни, щоб задовольняти релігійні потреби полонених уніятів. Вона абсолютно не мала жадних коштів за останні часи і зовсім підупала; але пан-отець Шепанівський; разом з своїм сином, ходив біля неї весь час, правив що свята службу Богу, не дивлячись на цілковиту відсутність парафіян і якимось доглядав її, скориставшись, що про неї мабуть забули в адмінвідділі.

В осени, пан-отця разом з його сином большевики заарештували за ніби-то причасність до «Союзу Визволення України». Церковка

залишалася була пустою; але знайшлась якась людина, що використала її у відповідній спосіб і тепер з неї можна почути й соромицьких пісень і побачити п'яних, що заходять та виходять звідти то що...

Не слід гадати, що закриття храмів, особливо по селах, проходять так стиха. Не дивлячись на жажливий терор, зустрічаються ще такі сміливі люде, що навіть ставлять у цьому опір. Доля їх недоля відома. Добре як що їх стратять на підставі якоїсь комедії суду; найчастіше ці непомітні герої також непомітно зникають з місцевого обр'ю, — їх заарештовують і нікому не відомо за їхню наступну долю. Може повстати питання, а що-ж роблять з іконами та всім церковним посудом та приладдям? Металові частини передають до утиль-збору, — організації, що збирає всякий брукх та перероблює його, а решту просто викидають або нищать.

Треба визнати, що велику тактичну перемогу одержали безвірники шляхом запровадження п'ятиднівки та нового календаря. Боротися з цим неможливо. Сама п'ятиднівка безумовно для працівників вигідніша за працю протягом семи днів. І не дивлячись на те, що її запроваджено в Києві з 1 жовтня, всі до неї звикли, а між тим це запровадження впливає на всю трудящу людність та їхні родини в такий спосіб, що саме розуміння про релігійні свята потроху відміратиме. А цього лише й домагаються большевики.

Щоб позбавити церкву можливости провадити аби яку культурну роботу, вплинули по професійній лінії, на професійну спілку друкарів, і друкарські робітники по всіх підприємствах стали ухвалювати резолюції: абсолютно нічого не друкувати для потреб церкви.

Взагалі-ж становище священників чим дальше тим трагічніше. Фактично вони є по за законом, — вони не мають права голоса, вони не трудовий елемент, а лише там, в соціалістичному раю можна як слід, зрозуміти чим тхнуть ці розуміння.

Це-ж стосується і всіх громадян, що мають у себе в домі ікону, або що ходять до церкви. Всім їм загрожує залишення по-за лавами профспілки — тоб-то голодна смерть, як що не трапиться чогось гіршого. Тепер уже всіх священників профспліка зв'язку оголосила під бойкотом. А це значить те, що священник не може ані листуватись з ким небудь, ані надсилати, чи діставати телеграми, а-ні переказувати гроші то що. Це значить, що все це можна зробити, лиш добре потайвши, що ти еси священник. Приклад: хоче священник переказати гроші, приходить на пошту, подає перекази, а псштовий урядовець пише на цьому переказі: «бойкот» і справа скінчена; хоч сідай та сам вези гроші. Надсилають телеграму священникові, то аби він не дістав, — теж пишуть «бойкот» і кінець.

І це ж всупереч всім законоположенням, усім поштово-телеграфним конвенціям. Безумовно величезну ролю морального співчуття можуть відіграти хвилі протестів, що лунають по всьому світі й що за них так мало було чути в Києві. Остання кампанія — це кампанія закрити Софію, — це гніздо контр-революції «петлюровщини», про це почали вже верещати всі київські газети. Що з цього вийде, невідомо але мимоволі живо пригадуєш ці наші національні святощі, цю церкву

що стільки століть була за свідка де-кількох щасливих моментів та й безліч сумних в життю українського народу. Мимоволі пригадуєш собі зимовий день, іде сніг, Володимирська уліця переповнена радісним народом, від золотої брами до Софії поволі сунуть автомобілі, щасливо гудуть Софіївські дзвони, — то Український Уряд, Директорія, переможцем вступає до своєї столиці в грудні 1918 року.

І згадується ще соняшний травневий чудовий та чарівний день, день, який тільки може бути на весні в Києві. Гуде у всі дзвони стара Софія, радісно зустрічає весь Київ свого визволителя, свого Головного Отамана, найідеалістичнішого та найшляхетнішого лицаря наших часів... Та не судила йому доля остаточно визволити Україну та повернутися до Києва на чолі війська українського. Але віримо, тричі віримо, що незабаром вже той час, коли втретє загудуть софіївські дзвони, щасливо усміхнеться старий Київ; з радісним захопленням зустріне київська людність своє так довго ждане рідне українське військо, своїх улюблених «лицарів абсурду», що під славним жовто-блакитним прапором вже остаточно звільнять свою батьківщину, свою церкву, свій нарід, свою культуру від оскаженілої московсько-большевицької неволі. І ніби-то вже чути як жалібно дзвонить Софія, як побожно схиляється вся людність, стоячи на вколюшках в храмі Божім, та згадуючи тих, що душу й тіло поклали за свободу свого народу, що їхні шляхетні кістки починають далеко від своєї батьківщини та також чекають перенесення на тихі води, під ясні зорі, на любов Україну...

Гліб Лазаревський.

3 міжнароднього життя.

— Три зони Європи. — Подорожі австрійського канцлера. — В зоні лімітрофів.

Що-до стабілізації післявоєнних взаємовідносин — Європу можна, загально кажучи, поділити на три частини: 1) західню, з кордоном приблизно на Рейні, 2) середню — від Рейна до Вісли та Дністра та її продовження Балкани і 3) зону так званих лімітрофів та взагалі сусідів комуністичного СССР.

Для першої частини стабілізація — більш менш доконана річ; кордони тут наче-то непорушні, війни й здалека не видно, фінансово-економічні взаємовідносини відтворені до певної міри в тому вигляді, в якому вони були до великої війни; політичні тертя, оскільки то взагалі можливо, урегульовано різного роду урочистими і тривалими договорами.

З другою частиною Європи справа стоїть подекуди гірше. Державні взаємовідносини цієї частини не ясні, складні й запутані. Кордони наче-то означені твердою рукою, бо списані вони в мирних договорах 1918-1919 років і стоять немов-би під охороною великих держав, а за чим — і Ліги Націй. Але в остаточну їх непорушність вірять далеко не всі, і привіддя тої чи иншої політичної завірюхи та комплікацій в середній Європі й на Балканах безнастанно, хоч і не завжди виразно, непокоїть тут політичну атмосферу.

Причиною тому — надзвичайна державна строкатість цієї частини Європи, викликана почасти історичними умовами, почасти — великою війною. З одного боку, тут крім-сталося велике тіло німецького народу, приниже-

ного її незадоволеного, незамиреного із своєю сучасною політичною долею, з другого — ряд менших многонаціональних держав, нових, поновлених чи просто збільшених у наслідок великої війни за рахунок переможених сусідів. Внутрішня стабілізація тих держав — ще недовершена, назавень — не мають вони ще ustalених міжнародних шляхів. Державні впливи великих держав тут ще не розподілено, але до них уже й сьогодні вривається наростання відчуженої могутності німецької держави, для якої ще так недавно ціла середня Європа та Балкани були до певної міри необхідним Hinterland'ом. Для одних із вказаних держав цей факт — радощі й надія, для інших — причина смутку й занепокоєння.

Ще гірше стоїть справа в третій частині Європи, що лежить на кордонах СССР. Для середньої Європи — річ сподівана і надійна, що всі її комплікації, протиріччя й сперечання можуть бути і будуть вирішені не кулеметним вогнем, а мирними пересправами на конференціях, бо живуть там культурні народи, що мають культурні уряди над собою. Для кордонних з СССР держав тої надії сьогодні немає, а на майбутнє вона також більш менш фантастична. Причиною тому — сусідство СССР, — азійської бандитської держави, що не вміщується до європейських формул, політичних, ні культурних. Під впливом і в наподоблення Західньої Європи всі кордонні з СССР держави підписали з совітами договори про так званій «ненапад», пакт Келого і т. и. Але підписуючи, знали вони цілком добре, яку ціну мають ті договори і пакти для їх московських контр-агентів. Знають ту ціну зараз і всі світові держави, після того, як большевики так безсоромно скреслили свій підпис під тими актами, напавши збройно на свого китайського контр-агента. І доки існує в Москві совітська влада, доти кордонні з нею держави кожного дня і кожної години можуть чекати війни, наїзду чи просто грабункового походу. Але й потім, коли на місце большевицької влади сяде в Москві якась инша влада, все одно для вказаних держав не настане час замиреного існування. Бо ж знають вони, що для цілої без винятку Москви — Варшава, Рига, Ревель і т. и., не кажучи вже про Київ і Тифліс, все це губерніяльні міста російської держави, а не якісь там столиці якихось там держав.

Під знаком такої свідомості переходить життя кордонних з СССР держав, встановлюються лінії внутрішньої та закордонної політики їх урядів.

* * *

Для середньої Європи за останній час найбільшою подією стали подорожі австрійського канцлера Шобера, що, як відомо, так недавно своєю твердістю та зручними засобами врятував свою батьківщину від громадської війни, якою загрожувала боротьба між віденськими соціал-демократами та австрійськими селянами. Ту саму зручність виявляє зараз Шобер і в площині міжнародної політики, об'їзжаючи видатні європейські столиці й залагоджуючи тим наболілі австрійські справи.

Звертає увагу перш за все черга тих столиць: Рим і Берлін, Париж і Лондон, — себ-то лише головні міста великих держав, що до тої чи иншої міри заінтересовані у впливах в середній Європі. Менших держав — нема, немає й столиці так званої Малої Мнтанти, що досі була начеб-то головним чинником в усіх середньо-європейських, а почасти й у балканських справах.

Ще до недавня австро-італійські взаємовідносини не були добросусідськими. Причиною тому, по-перше, був антагонізм режимів обох країн, а по-друге — італіанізація німців, що разом з частиною Тиролю мимо своєї волі придбали італійську «національність», говорячи термінами Нансеновських пасів.

Два роки тому між Австрією та Італією стався навіть був фактичний розрив дипломатичних зносин, бо Мусоліні відкликав тоді італійського посла з Відня, а умовою замирення поставив приїзд тодішнього австрійського канцлера Зейпеля, де той мав просити персонально пробачення в італійського уряду. Одночасно з тим, користуючися своїм становищем вели-

кої держави, Італія поставила майже непереходні перепони великій міжнародній позиції, що була для Австрії питанням економічного — майже життя чи смерті.

Еластична дипломатія Шобера врятувала становище Австрії. Приїзд до Риму перетворився для нього начеб-то в триумф. Італія не тільки зняла свої зауваження щодо австрійської позиції, але й допомогла Австрії на конференції в Гаазі в справі так званих східних репарацій, що скінчилися тому для неї краще, ніж для всіх її середньо-європейських сусідів. Довершенням же всього було підписання австро-італійського так званого приятельського договору, що за сьогоднішніх часів заступає місце колишніх союзних договорів.

Європейська преса, констатувавши ці факти, ставить запитання: чим заплатила чи заплатить Австрія за таку зміну італійських настроїв? І відповідає: тим, що вона, слідом за Угорщиною входить однини до сфери італійського впливу, зміцнюючи тим італійські позиції в середній Європі проти впливів Малої Антанти — з одного боку, і з другого — Франції, зв'язаної з тою Антантою. З'явилось в газетах і припущення, які йдуть далі, а саме: візита Шобера до Риму начеб-то сталася за згодою німецького уряду і була першою вказівкою на працю над відтворенням колишнього потрійного німецького-австро-італійського союзу, що робив свого часу з Німеччини гегемона в середній Європі і на Балканах.

Це останнє припущення немов знаходить собі підтвердження в тому, що слідом за Римом Шобер одвідав Берлін, де, підкреслюючи національну єдність німецького народу, зробив урочисту заяву, що Австрія ніколи не пристане до такої комбінації держав, в складі якої не буде Німеччина. Так воно чи інакше — запевнювати зараз було б трудно. Ясне лише одно, а саме те, що в середній Європі переходить процес перепідділу впливів і державних взаємовідносин, і за тим нашим політикам треба стежити в самий уважний спосіб.

Подорожкам Шобера до Парижу й Лондону преса надає характер чисто формальний, зв'язаний з вказаною вище австрійською міжнародньою позицією. Мабуть по-за тим впаде те чи инше чисто політичне слово, але про це, в час писання цих рядків, відомостей немає.

* * *

Другою видатною подією, це вже в зоні кордонних з СРСР держав, була подорож голови Естонської республіки Штрандмана до Варшави. Говоримо — голови, а не президента, бо Естонія має ультра-демократичну конституцію, тому президента немає, а його функції виконує голова ради міністрів. Офіційно Штрандман приїхав до Варшави, виконуючи акт міжнародньої ввічливості, з тим, однак, аби зміцнити «тісні зв'язки приятельства й дружби, що здавна існували між естонським та польським народами». Але візиті тій вся європейська преса надає велике політичне значіння.

Як відомо, Польща з самих початків свого державного існування, не покладаючи рук, працювала над утворенням свого роду Антанти чи союзу з балтійських лімітрофів, додавши до того з півдня — чорноморську Румунію. Тій самій ідеї присвятив був і всю свою видатну працю талановитий латвійський міністр закордонних справ Месерович, щипі вже небіжчик. Як про те переказано було свого часу на цьому місці, реалізація згаданого союзу зустрінула була великі перепони, як з боку сусідів — Німеччини та СРСР, так і в середині балтійських держав. Німеччина дивилася несприятливим оком на можливу стабілізацію й посилення Польщі; СРСР, проти якого той союз лише й міг бути складений, ставився, явна річ, вороже. Балтійські держави, маючи все те на увазі, не зважилися на рішучий крок, непокоючися, як би не опинитися між ковадлом та молотом, а до того ще додавався польсько-латвійський економічний тертя та відоме незамирене щодо Польщі становище Литви.

На сьогодні начеб-то умови змінилися. Польсько-німецькі тертя, після підписання репараційного договору, більш менш залагоджено і з цього

боку — принаймні на довший час — не видно якоїсь загрози. Незамірена активність Литви, після відходу диктатора проф. Вольдемараса, зшухля, а тим часом внутрішнє становище в СРСР стало таким критичним і безнадійним, що від большевиків зараз всього можна сподіватися, особливо таким малим і військово слабосильним державам, як Латвія та Естонія. Забезпечене заними, правда, приятельство Швеції та Скандинавських держав, але на випадок конфлікту з СРСР ті держави багато допомогти не можуть. Єдиний вихід — спертися на більшу мілітарну державу, якою являється сусідня Польща, та якій так само загрожує згаданий, мабуть такі недовратний, конфлікт з Москвою.

Цілком зрозуміло, що з балтійських лімітрофів першою до тих думок мала прийти Естонія, — вона найближча до СРСР, їй найбільше він загрожує, а з Польщею в неї справді були завжди як найкращі взаємовідносини. Зрозуміло також, що цілу ініціативу справи взяв начеб-то на себе Штрандман, бо ж перед тим, як стати на чолі Естонської республіки, він довший час був естонським послом у Варшаві, сприявляючися з польськими політиками і дуже добре ознайомився з комплексом закордонної політики Польщі. Візита його до Варшави підкреслила силу й значіння польсько-естонського наближення.

На той самий шлях, як здається, вступає й Латвійська республіка, для якої та ідея, як згадано вище, не нова. Зовнішнім виявом того являється начеб-то заповіджене призначення міністром закордонних справ видатого соціал-демократичного політика правого крила Скуєнека, відомого воєрога совітів, а Москви взагалі, і доброго польського приятеля.

Багнетове кільце на західних кордонах СРСР немов-би замикається, припиняючи совітам можливість в час трагічного їх кінця, кинути в наступ на Європу, чи поки-що хоч би тільки на лімітрофи. Явна річ, що ця позиція не подобається Москві й вона кидає громи й блискавки обурення на своїх сусідів. Але те обурення не може перешкодити розпочатому процесу їх наближення, а навпаки, воно скоріше тому допоможе.

Observer.

Справа «Союзу Визволення України».

Московська «Правда» в ч. 56 з 26 лютого с. р. подає таке повідомлення ТАСС'а, що показує, в якому вигляді намагаються представити справу наші вороги.

«В розмові із співробітником Ратау про справу «СВУ» («Союз Визволення України») заступник наркомюста і генеральний прокурор республіки тов. Михайлик заявив: ГПУ УССР закінчало доходження слідства по справі «Спілки Визволення України». Матеріали попереднього слідства, цілком підтверджуючи дані повідомлення ГПУ УССР з 22 листопаду 1929 року про розкриття організації, дають вичерпуюче уявлення про злочинну діяльність «Спілки Визволення України».

«Організація ставила собі завдання скинути совітську владу на Україні шляхом збройного повстання при допомозі чужоземних буржуазних держав і відновити капіталістичний лад у формі «Української Народньої Республіки».

«СВУ» уявляла з себе організацію, єдину з петлюрівським закордонним центром, що називає себе «правительством УНР».

«Матеріали попереднього слідства (зізнання самих підсудних, програм організації, її статут, документи, знайдені у підсудних) показують

ясно контр-революційні чини як у всієї організації в цілому, так і у кожного з її учасників. В головному вчинки ці зводилися до підготовки збройного повстання і терористичних замахів, до шкідництва і намірів за допомогою ісперіялістичних держав силою відірвати від Союзу ССРСР територію України.

«Прокуратура республіки віддала під суд по цій справі 45 осіб, серед яких — академик С. О. Єфремов, бувший прем'єр правительства УНР В. М. Чехівський, бувший міністр закордонних справ правительства УНР А. В. Ніковський, проф. Гермайзе І. Ю., О. Г. Черняхівський, В. Л. Ганцов, П. О. Єфремов, М. Є. Слабченко, наукові співробітники ВУАН — Г. К. Голоскевич, Г. Г. Холодний, студенти М. П. Павлушков, Б. Ф. Матушевський та інші.

«Обвинувачених по цій справі віддано під суд по ст. ст.: частині 2-ій ст. 54, част. 3-ій ст. 54, част. 4-ій ст. 54., част. 8-ій ст. 54 і част. 11 ст. 54 карн. кодексу УССР.

«У зв'язку з винятковою важливістю справи «СВУ» прокуратура республіки справу цю передала для слухання у Верховний суд республіки в особливому складі.

«Верховний суд почне розгляд справи в першій половині березня в Харкові».

З діяльності Українського Товариства для Ліги Націй.

Українське пресове бюро в Парижі (бюлетень ч. 76 з 1. III. 1930) подає, що під час зборів політичної комісії Міжнародної Спілки Товариств для Ліги Націй, що відбулися в Брюсселю 24 лютого с. р. український делегат п. Олександр Шулгин захищав свою пропозицію що-до утворення перманентної комісії для вивчення (широкого і безстороннього) проблем Сходу Європи у зв'язку з проєктами утворення європейської конфедерації.

Давши короткий огляд стану Сходу Європи, а зокрема становища Кавказу та України, український делегат свою пропозицію обосновав такими аргументами:

1) проблеми європейського Сходу взагалі дуже мало відомі; 2) сучасне становище країн, що перебувають під совітською окупацією, є таким, що можна чекати значних змін; 3) проблема Сполучених Штатів Європи є на порядку денному Ліги Націй, і необхідно знати, де пройде кордон проєктованої конфедерації.

Одкидаючи всяку можливість співпраці конфедерації європейської з совітськими республіками, промовець вважає, що в майбутньому Україна, як також і інші східні держави, могли б бути в складі цієї конфедерації.

Закінчуючи, промовець підкреслив, що ці попередні студії могли б мати певну вартість і для Ліги Націй, якій причини порядку дипломатичного перешкоджають їх перевести в такий вільний і поглиблений спосіб, як то може зробити Спілка Товариств для Ліги Націй. Цю пропозицію п. Шулгина гаряче підтримали: польський делегат п. Левенгерц, посол до сойму, міністр Джіянніні, італійський делегат, як також делегати Бельгії — п. Ролен та Франції — п. Прюдомо.

Німеський делегат п. Шварц, визнаючи вагу піднятого питання, запропонував одкласти його на наступну сесію. Голова Спілки (який є одночасно і головою політичної комісії) зауважив, що треба було б точніше

окреслити з погляду географічного територію, що пропонується до вивчення і означити, чи ходить тільки про саму Україну чи й про інші країни.

Відповідаючи промовцям, український делегат подякував їм за прийняття його пропозиції та за прихильність що-до України. Він зазначив, що не треба обмежувати мету проєктованої комісії тільки вивченням самої України, зважаючи на те, що проблеми України й Кавказу, як і інших народів бувшої Російської імперії зв'язані між собою і що, з другого боку — більш широке студіювання зацікавило б Спілку з погляду міжнародного. Український делегат погодився, щоб його пропозицію було одкладено на наступні збори, але при умові, щоб зараз було утворено відповідний комітет, що мав би метою сформулювати остаточно його пропозицію та установив би характер проєктованої комісії. І такий комітет було на тих же зборах утворено в складі делегатів Франції — п. Прюдомо, Італії — п. Дж'яніні та Польщі — п. Левенгерца.

3 широкого світу.

— 17 березня в Женеві відбудеться засідання Дорадчої Ради Високого Комісара в справах біженців. На черзі справ стоїть між иншим і прийняття в члени двох українських організацій.

— Конгрес незалежників Філіпінів, зібравшись в Манільї, висловився за повну самостійність островів. За це голосували і всі представники мусульманів, маврів, колись переселених на Філіпіни ще за іспанської влади.

— Швейцарський уряд остаточно ратифікував закон про заснування в Базелі Банку Міжнародних Репарацій. Головою правління банку має бути директор американського «Federal Reserve Bank» в Нью-Йорку.

— Одна румунська газета подала сенсаційні відомості про намір большевиків вдарити на Румунію, ще до реорганізації румунської армії, щоб прорватися в середню Європу і розпочати світову революцію.

— В канадійському штаті Онтаріо сталася велика повідь, що наробила багато шкоди.

— Процес Ефремова і інших заарештованих большевиками має відбутися в Харькові в середині березня с. р.

— В сан-Домінго вибухла революція; уряд мусів скритися.

— У Франції вжито рішучих заходів в боротьбі проти хвороби папуг.

— Бувший афганський король прибув до Анкари.

— Шаумбург-Ліпський сойм одкинув законопроект, який внесли соціалісти про приєднання князівства до Прусії.

— Китайські комуністи міста Ланг-Чей в провінції Куанг-Сі коло Тонкинського кордону напали на французький консулат, побили віце-консула й вшпrowадили його разом з иншими чужинцями на Індо-китайський кордон.

— В Каїрі чекають прибуття бельгійської королівської родини, румунської королеви Марії та принцеси Ілеани, а також болгарського ексцаря Фердинанда.

— Кількість безробітних в Німеччині зростає до 2.290.000 душ.

— В Калабрії раптова морська хвиля затопила міста Катанзаро і Ріпосто.

— З приводу 12-тиліття організації большевицького війська московський уряд нагородив відзнаками червоного прапору Сталіна, Калініна, Егорова, Ворошилова, Буденного та инших.

— Організоване по упадку кабінету Тардье радикально-соціалістичн правительство Шотана не отримало довір'я у палати, і тому з доручення президента Думерга Тардье знову взявся за організацію уряду, і вже його склав.

Хроніка.

3 Великої України.

— В Українсько-молдавській комісії при В У А Н під головуванням акад. М. С. Грушевського та з участю делегатів молдавського наукового комітету Молдавської сов. республіки відбулося прилюдне засідання. Було зачитано такі доповіді: Бенедетто Янксо — «Де-які практичні зауваження з приводу старої історії румунського народу» (з приводу праць проф. М. Порги) і Гоана, співробітник молд. наук. комітету — «Інформація про стан вивчення походження молдавського народу» («Пр. Пр.» ч. 40 з 18. II).

— Філія «Промислової Академії ім. тов. Сталіна» на Україні. В Харькові відкрито 14 лютого Всеукраїнську філію «Промислової Академії ім. тов. Сталіна». Мета цієї Академії дати необхідні кваліфікації тим робітникам, що тепер стоять на чолі промислових підприємств («Ком.» ч. 45 з 15. II).

— Готуються до війни. По всіх організаціях «ТСО-Авіахіму» на Київщині большевики зосереджують увагу членів на військовій небезпеці. По всіх підприємствах організуються «кутки оборони» («Пр. Пр.» ч. 39 з 16. II).

— Суцільна колективізація. Маріупольщина перетворюється на округу суцільної колективізації. Усі колгоспи Першотравенського району суцільної колективізації пере-

дено на статут комун («Ком.» ч. 45 з 15. II).

— Як селяне агітують за колективізацію. В селі Крушилівка голова й члени сільської ради так агітують за колективізацію: «Нам не можна відмовитися йти до колгоспів, бо ми представники влади, а ви на що записуєтеся до колгоспів?» («Ком.» ч. 46 з 16. II).

— Селяне розпродають коні перед вступом до колгоспів. В Калинівському районі на Винничині перед колективізацією селяне розпродали 3.000 коней. Цінь на коні так спала, що коня можна було купити за 5 або 10 карб. («Пр. Пр.» ч. 41 з 19. II).

— Коней немає й трактори працювати не будуть. — В Першотравенській окрузі є 352 трактори, з яких відремонтувати перед весінньою сівбою треба 240. Не відремонтовано одначе ще й сотні штук («Ком.» ч. 42 з 12. II).

— В Миколаїві в 6 майстернях стоїть 225 тракторів, що чекають ремонту, але ремонт цей затримується через брак запасових частин.

— Совітські фабрики не додали потрібного числа плугів і триєрів для Київщини. 345 плугів, які мали надійти в січні, ще зовсім не прийшли. Замість 66 триєрів надіслано тільки 13 («Ком.» ч. 45 з 15. II).

— Чи будуть трактори мати бензину? Наслідком відсутності потрібних складів і відповідно налагоджено-

го транспорту загрожено поставлення безпечною тракторних колон на Україні («Ком». ч. 43 з 13. II).

— За сиротив колективізації розпускають сільські ради. — На Дніпропетровщині окриконком ухвалив переобрати сільради в районах Новомосковському, Мезивському, Васильківському, Карло-Маркєвському, Юрєвському та Верхнє-Дніпровському, де селяне противляться колективізації. Щоб перевести цю кампанію перевиборів, на села надсилається 32 ударних бригади робітників.

— На Артем'ївщині розпущено три сільради Лисичанського району, де гальмувалася справа організації колгоспів («Ком». ч. 46 з 16. II).

— Арешти. В с. Бубновщині на Прилуччині ІПУ заарештувало 17 «глітаїв». («Ком». ч. 46 з 16. II).

— Підривають церкви динамітом. — Президія ВУЦВК-а ухвалила закрити Мирополицьку церкву в Харькові й дозволила її зруйнувати, щоб на її місці збудувати театр. Мирополицьку церкву буде висаджено в повітря динамітом. Уже виготовлено «план роботи» для цього зруйнування. Вся операція зруйнування закінчиться протягом одного дня («Ком». ч. 47 з 17. II).

— Найближчим часом буде зруйновано у Харькові Миколаївський собор Української Автокефальної Церкви, щоб «поширити трамвайну колію на майдані Шевелєва». ВУЦВК крім цього затвердив постанову про закриття ще 11 церков в Харькові. Одну з церков буде передано під музей революції, а в другій церкві буде влаштовано музей міліції для розшуку; в Миколаївській церкві на Павлівці відкривають клуб. Синагогу було передано під лікарню («Ком». ч. 46 з 16. II).

— В Лаврі — з'їзд безвірників. В Лаврській церк-

ві відкрився другий з'їзд війовничих безвірників Київщини («Ком». ч. 47 з 17. II).

— Селяне тероризують робітників, що приїждять на села переводити колективізацію. — В селі Краснопілля, Єлисаветградського району забито з обріза робітника Будинського, який приїхав на село провадити колективізацію («Ком». ч. 47 з 17. II).

— На Миколаївщині в с. Розанівці Ново-Бузького району селяне напали на робітника — голову «созу» Чернишова й намагалися його задушити.

Робітник Брисов, що «працює» по колективізації на Харьківщині оповідає, що селяне використовують усіх способів для пропаганди по селах проти приїзжих робітників, які переводять колективізацію по вказівках совітської влади. Селяне розповсюджують антиколективістичні прокламації, пропагують особливо між жінками і т. и. («Ком». ч. 47 з 17. II).

— Підпали. В селі Станіславчику Могилів-Подільської округи підпалено протягом двох тижнів 17 осель («Ком». ч. 46 з 16. II).

— Українізація на Північному Кавказі. За всесоюзним переписом 1926 року на Північному Кавказі живе 3.106.000 українців. В дійсності однак українців на П. Кавказі живе значно більше, бо під час перепису, як подає «Прол. Правда», багато українців записано, як росіяне. По відношенню до 8 мільйонного населення П. Кавказу, українці по статистиці 1926 року становлять 37 відс. Найбільше українців є на Кубані, приблизно 915.000. На Тереку живе 194.000 українців, на Донеччині по-за УССР 206.500. На Донеччині — разом з Таганрозькою округою — 690.000. По окремих округах П. Кавказу відсоток українців хитається від 35 до 71, але коли відсоток брати по районах, то в багатьох районах цей відсо-

ток становить 95 і навіть наближається до 100.

Не дивлячися одначе на все це, на П. Кавказі від 1925 до 1928 не відкрито большевиками навіть і 200 укр. шкіл I ступня по селищах Кубанської, Донської та Армавірської округи. Тільки при Кубанському робітничому факультеті та Кубанському Педагогічному Технікумі відкрито українські відділи та в станиці Полтавській відкрито український педагогічний технікум. Отже, т. зв. українізація провадилася дуже повільно і гальмувалася всякими способами. Питання про українізацію державних установ навіть не ставилося. Крім того, в населення було пушено й провокаційні чутки, що «справжня освіта» може бути тільки на російській мові і українські школи закриють дітям українців двері до цієї освіти, коли такі українські школи буде заведено. Наслідком цієї провокації й відповідних заходів з боку влади, були навіть випадки, коли українські села виносили постанови про закриття вже існуючих українських шкіл. Але й цей невтішний стан продовжувався недовго.

В 1927 розпорядженням заступника завідуючого краєвим відділом народньої освіти Ємельянова наказано було припинити українізацію. По деяких місцевостях після цього розпорядження це припинення українізації вилилося в закриття існуючих українських шкіл.

Останнім часом число українських шкіл під натиском уже самого населення трохи збільшилося і то переважно тільки на Кубані. Тепер на Північному Кавказі є понад 400 укр. шкіл, з яких на Кубані — 395. Що торкається українських хат-читалень, то вони є тільки на Кубані і то всього в числі 24 («Прол. Пр.» ч. 39 з 16. II).

— С о в і т с ь к а г о с п о д а р к а. — Луганський кооператив одержав 2 вагони бігої птиці, але вся ця птиця зіпсувалася, бо її не випатрали.

— На Харківській різніці 1500

голів рогатої худоби простояли 8 день без корму, через що втрачено 1.000 пудів м'яса. («Ком.» ч. 43. з 13. II).

— В е л и к і м о р о з и. 3 10 лютого на Україні вдарили великі морози. В Донецькому басейні морози додять до 30 ступнів. («Ком.» ч. 42 з 12. II).

3 життя укр. еміграції.

У Франції.

— 3 життя Бібліотеки ім. С. Петлюри. За місяць лютий Бібліотека одержала: книг — 76, журналів чч. 56, фотографій, малюнків та дрібних друків — 46.

Ці дари одержано: від п. І. Кастан'є (Париж) — 5 книг, п. М. Єрем'єва (Париж) — 1 картка, п. В. Никитюк (Париж) — сов. журнали, п. С. Левинського (Париж) — 1, пані С. Левицької (Париж) — 1, п. п. Маломуж і Чуприни (Париж) — 6 артистично виконаних фотографій — могила С. Петлюри та похоронний похід, п. Верехи (Париж) — чудово зроблений на шклі малюнок запорожського козака, п. Федія (Париж) — 2 кн., М. Шумицького (Париж) три вел. фотографії членів Директорії р. 1919, п. Косенко (Париж) — 23 мапи — та 11 ч. ч. журналу, п. Білого (Прага), — І, М. Шульгина (Париж) — 2, пані З. Куциньської (Прага) — 5 кн., та І журн., п. проф. О. Шульгина (Париж) — 59 кн., — 38 ч. ч. журн. та до 40 ріжних дрібних друків.

Всім жертводавцям Рада Бібліотеки висловлює свою щирю подяку.

В цьому році Б-ка дістає журналів і газет 70 назв., з них редакція «Тризуба» передає 22 назви, а решту Б-ка одержує безпосереднє від видавництв. Українською мовою одержуються 52 назви, 18 иншими мовами. Найбільше періодики приходять

з Польщі (Галичина й Волинь) — 28, з Північної Америки й Канади — 11, з Чехії — 4, з Франції — 7, з Півд. Америки — 3, з СССР — 3 і решта з інших країн.

Як і раніше Б-ку й в лютому відвідували чужинці, а всіх відвідувачів було 79. Для відвідувачів заведено окрему візитайну книгу, де кожний і розписується своєю рідною мовою.

Цього року помічається збільшення читачів: за 1929 рік абонементної плати за 9 місяців прийшло 595 фр., за перші місяці 1930, січень і лютий — 215.

Канцелярія Бібліотеки веде зараз підготовчу працю до організації збірок на Бібліотеку в травні місяці на день річниці смерті С. Петлюри.

— Добрий почин. — В Парижі, який де-далі притягає до своїх високих шкіл все більше і більше української академічної молоді, давно давалася в знаки відсутність товариства допомоги нашим студентам. Гостро відчуваючи це, Українська Студентська Громада в Парижі взяла на себе ініціативу скликання зборів для обміркування цієї справи. На жаль, призначене на 23 лютого зібрання не відбулося. Тепер Студентська Громада звертається в друге до громадян в Парижі з закликом взятися за це діло. В заклику пишеться:

«Ми віримо, що справа так великої ваги не є чужа ні одному свідомому громадянинуві, що кожний уважатиме своїм національним обов'язком піддержати українську молодь в її стремлінню набути освіту.

«Справа ця далека всякої партійної політики, справа загальнонаціонального характеру, і тому ми звертаємося із закликом до всіх, хто уважає себе громадянином — українцем. Вдуже запрошуємо все громадянство на день 15-го березня 1930 р. на годину 8-му вечера до салі 49 авеню д'Орлеан (Брасері дю Коммерс) Париж 14.

— О м е к у р. Не дивлючися на всякі постанови окремих гурт-

ків громадян, подяки сенаторові-Копеляндові підписали навіть і деякі з тих, що були агитували проти.

9 березня в Шевченківські дні має бути вистава «Невольник»; ставить нове театральне Т-во аматорів, що заснувалося на пайових умовах.

В Польщі.

— Український репрезентаційний концерт-бал у Варшаві. 17-лютого с. р. в салонах Мійської Ради м. Варшави відбувся український репрезентаційний концерт-бал, організований Українським Центральним Комітетом в Польщі. Була це перша спроба УЦК влаштувати широких розмірів репрезентаційний концерт-бал при співучасті представників польського товариства. Організаційну працю по влаштуванню балу перевели Комітет, в організаційну секцію якого крім українців увійшли також і представники громадянства польського, а між ними сен. Седлецький, пані М. Подвисоцька, Г. Кутиловська, М. Седлецька га.п. Р. Кутиловський. Не дивлючися на те, що обставни склалися так, що УЦК мав на підготовчу працю лише біля 2 тижнів часу, концерт-бал вдався дуже добре.

В концертній частині як хор Д. Котка, так і струнна оркестра ц. І. Русаневича в виконанню програму залишили надзвичайно добре вражіння. Що-ж до програму концерту, то стояв він на належній височині. Свою зразкову організацію концерт завдячував складові господарів і господарів концерт-балу, в якому рясно було репрезентоване, крім українського, і польське суспільство, а між ними пані прем'єрова Барльова, панство ген. Врублевські, ген. Орліч-Дрешер, ген. Піскор, голова міста п. інж. Слонімський, голова міської ради п. Яворський, був. прем'єр А. Слівінський, рек. Мікуловський-Поморський, пані Голубцова, пані ген. Ридз-Смиг-

лова, панство Суйковські і багато інших. Серед публіки було зауважено цілий ряд визначних польських діячів, як мец. А. Ледницький, був. віце-прем'єр Ст. Тугут з родиною, посол Каліновський з дружиною, родина А. Слівінського, полк. Венява-Другошевський, був. ректор проф. Гриневецький, Л. Даровський, уповн. мін. Ю. Лукасевичі багато визначних представників польського політичного, наукового та громадського світу.

Під час танців грали дві оркестри: духова — одного з місцевих полків і струнна — Л. Русаневича. Танці відбувалися з великим оживленням під проводом п. Б. Монкевича і затяглися до ранку.

В Чехії

— В Українськiм історично-Філологічнiм Товариствi в Празi у вiвторок дня 4 березня о 3 г. в помешканнi Mala Poslucharna Praha V, Vrehoва, 5, відбулися доклади дійсних членiв: 1) Шелухина, С. П. — «Морська термінологія Київської Русі»; 2) Чижевського, Д. І. — «До джерел символіки Сквороди».

З чужих газет.

— На Україні. Під таким заголовком «Дни» ч. 78 з 2. III містять лист з України, в якому між иншим автор листа, звичайно, один з осілих давно на Україні росіян, пише таке: «Кінець «автокефалії», як у нас пе-

рейменували «автокефалію», не викликала чийого будь смутку. Чека по згоді з бувшими укаше-тами її породила(!?), ППУ—знищи-ло в наслідок багатьох незручностей, що виникли. Ходять чутки, що Менжинський за безборобне розповсюдження всеросійської патріаршої влади на Україні де-що вищантажував у митрополита Сергія»...

— Внутрішні застави. Вістки з України, як подає «Рулъ», ч. 2813 з 26. II, приходять невеселі. Хоч недавно говорилося, що хлібозаготівлі дали ніби блискучі результати і хліба зібрано більше, ніж то думалося, одначе населенню загрожує голод. Допіру настало скорочення пайків, що-до хліба, крупи, масла, чаю, цукру, оселедців, яєць, молока, риби, мила і т. д. Перед загрозою голоду, окремі республіки і області видали заборону про вивіз із їх кордонів продовольчих продуктів. На цьому ґрунті виникли суперечки між представниками центральної влади і комуністами місцевими, і врешті з'явився новий декрет Рикова, що касує ці заборони. Як наслідок цього декрету, переведено чистку масову місцевих голів сільрад та секретарів, багато з них віддано під суд. Большевицька преса спростовує чутки про заборону часникам привозити до міст молоко, яйця-то-що. На Україні — в Києві, Харькові та по інших містах — ці «чутки» стали вже страшним фактом.

Зміст

— Париж, неділя, 9 березня 1930 року — ст. 1. — Завдання еміграції — ст. 2. — М. Ковальський. З приводу однієї книжки — ст. 9. — Г. Лазаревський. Церква на Великій Україні — ст. 13. — Observator. З міжнародного життя — ст. 18. — Справа «Союзу Визволення України» — ст. 21. З діяльності Українського Товариства для Літніх Націй — ст. 22. — З широкого світу — ст. 23. — Хроніка: З Великої України — ст. 24. — З життя укр. еміграції: — У Франції — ст. 26 — В Польщі — ст. 27 — В Чехії — ст. 28. — З чужих газет — ст. 28

3-го Березня 1930 року Українська Національна Жіноча Рада в ЧСР святкує десятиліття свого існування під незмінним проводом С.Ф. Русової. На цей день в готелі «Граф» призначено товариські сходи Ради з участю членів Українського Жіночого Союзу в ЧСР, а також членів деяких чеських жіночих організацій. Програма сходи ось якої: 1) Вступне слово Президентки Ради Проф. С. Русової; 2) Привітання від Українського Жіночого Союзу; 3) Реферат — П-ні Е. Лоської: «Погляд проф. Масарика на жінку та жіноче питання»; 4) Привітання П. Президентів ЧСР Масарикові з приводу 80-х роковин його народження; 5) Реферат През. Ради С. Русової: «Десять років існування Української Національної Жіночої Ради»; 6) Читання привітань од організацій та окремих осіб. — Адреса для листування з Укр. Нац. Жін. Радою: Praha XVI, Pristavni ul. 9 Pani Loska.

Добрим людям прохається виявити поміч удові-українці, що, покалічившись на роботі, потребує довшого лікування і коштів утримувати малу дитину. Пожертви надсилати на редакцію «Тризуба» з зазначенням: «для вдови».

БЛАГОДІЙНО-ДОПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ ПРИ ГОСПОДАРСЬКІЙ АКАДЕМІЇ ВЪ Ч.С.Р.

С П Р А В О З Д А Н Н Я

ПРО ПРИБУТКИ ТА ВИДАТКИ СУМ НА ПІДТРИМКУ НЕМАСТНИМ СТУДЕНТАМ АКАДЕМІЇ ЗА 1929 Р.

	П р и б у т о к .	В		В	
		ч. к.	ам.дол. 1д-33 чк	ч. к.	ам.дол. 1д-33 чк
	Лишилося з мин. року			1201.56	36.41
	А.				
1	Від Укр. Госп. Акад. та установ при ній. Пожертви від лектор- ського складу та службовців	53757.01	1629.00		
2	Академ. Громади	1789.60	54.23		
3	Громади студентів	1808.80	54.81		
4	Ідальні Т-ва Наша Хата	175.00	5.30		
5	Коопер. «Відродження»	52.50	1.60		
6	Коопер. «Україна»	2097.60	63.56		
7	Чистий прибуток від концерту	144.80	4.39	59825.31	1812.89
	Б.				
8	Пожертви укр. емігр., був. вихован. Ав-мії. з Чехії	820.00	24.85		
9	з Польщі	1218.90	36.94		

10	З Канади	165.00	5.00		
11	Від Спільн. укр. інжен. та техник. у Варшаві	281.20	8.52	2485.10	75.31
	В. Пожерт. укр. емігр. та їх організ.				
12	З Чехії	300.00	9.09		
13	З Франції	1721.40	52.16		
14	З Люксембурга	46.00	1.39		
15	З Польщі	1485.10	45.00		
16	Від Укр. Центр. Ком. у Варшаві	1160.50	35.17		
17	Через п. Білінського (Луцьк)	187.50	5.68	4900.50	148.49
	Г. Пожертви від укр. орг. та окремих осіб різних країн.				
18	З Буковини	27999.90	848.48		
19	З Канади	4342.90	131.60		
20	З Галичини (Земельн. Банк у Львові)	750.00	22.73		
21	З Волині (Кооператив. Банк у Луцьку)	1119.00	33.91		
22	З Далекого Сходу («Просвіта» в Харбині)	277.00	8.39	34488.80	1045.11
23	Відсотки по поточному рахунку			157.30	4.47
	Разом			103058.57	3122.68
	В и д а т о к.				
	А. Видано допомогу.				
1	Студентам із Наддніпр. та Кубанщини	66408.00	2012.38		
2	Студентам з Галичини	7673.00	232.54		
3	Студентам з Волині	11698.00	354.30	85779.00	2599.22
	Б. Інші видатки.				
4	Платня скарбникові та секретареві (студенти)	2400.00	72.81		
5	Канцелярійні	128.60	3.92		
6	Друк та розіслання від- озв до громадянства Галичини, Волині, Бу- ковини та Америки	1380.00	41.52	3908.60	118.25
	Лишилося на 1 січ.1930			13370.97	405.21
	Разом			103058.57	3122.68

ГОЛОВА ДОЦЕНТ В. ІВАНІС (в. п.)

СКАРБНИК

БУХГАЛТЕР

СЕКРЕТАРЬ

СТУДЕНТ ВЕРБА (в. п.)

ТЮРІН (в. п.)

Ст. Балабан (в.п.)

СПИСОК

студентів, яким видана допомога від Благодійно-Допомогового Комітету при Українській Господарській Академії за місяць січень 1930 року.

1. Алмазова Тереза. (Економ.-кооп. фак.) Харківщина.	150
2. Аптонєць Іван. (Агроном.-Ліс.) Кубанщина.	250
3. Бурак Юрко. (Агроном.-Ліс.) Минщина.	300
4. Бурачинський Василь. (Інженерний) Поділля.	250
5. Ворогушин Олександр. (Агрон.-Ліс.) Одеса.	300
6. Дмитренко Павло. (Агр.-Ліс.) Кубанщина.	300
7. Додура Іван. (Інженерний) Кубанщина.	300
8. Жлудина Неонила. (Екон.-кооп.) Поділля.	150
9. Каптя Анатоль. (Агрон.-Ліс.) Полтавщина.	266.50
10. Кардинал Максим. (Агрон.-Ліс.) Поділля.	225.50
11. Левенець Омелян. (Екон.-кооп.) Катеринославщ.	300
12. Первак Михайло. (Інженерний) Полтавщина.	300
13. Площ Михайло. (Агрон.-Ліс.) Херсонщина.	300
14. Проданчук Пилип. (Агрон.-Ліс.) Поділля.	300
15. Стельмашенко Іван. (Агрон.-Ліс.) Київщина.	300
16. Ткаченко Василь. (Агрон.-Ліс.) Харківщина.	275
17. Тузів Микола. (Агрон.-Ліс.) Чернігівщина.	300
18. Чернявський Семен. (Інженерний) Чернігівщина.	300
19. Дяченко Микола. (Агрон.-Ліс.) Галичина.	300
20. Козіцький Василь. (Екон.-кооп.) Галичина	300
21. Левіцький Євген. (Інженерний) Галичина.	105
22. Марушак Дмитро. (Екон.-кооп.) Галичина	50
23. Ромаг Іван. (Екон.-кооп.) Галичина.	300
24. Гаврилук Михайло. Інженерний) Волинь.	300
25. Голосюк Анатоль. (Агрон.-Ліс.) Волинь.	105
26. Закоштий Михайло. (Агрон.-Ліс.) Волинь	105
27. Зіброва Ірена. (Агрон.-Ліс.) Волинь.	300
28. Купевич Петро. (Екон.-кооп.) Волинь.	300
29. Ніцкевич Михайло. (Екон.-кооп.) Волинь.	300
30. Нищій Микита. (Агрон.-Ліс.) Волинь.	150
31. Стежко Валентин. (Інженерний) Волинь.	300
32. Тарасюк Микола. (Екон.-кооп.) Волинь.	100

Голова, Доцент В. ІВАНІС (в.р.) Секретарь, Студент Я. Балабзи. в.р.)

СПІЛКА УКРАЇНСЬКИХ ІНЖЕНЕРІВ У ФРАНЦІЇ

улаштує в суботу 8 березня о год. 9-ій ввечері (49, av. d'Orléans)

до к л а д

інж. М. Єремєєва

на тему:

Боротьба живої і механічної сили в сучасній агротехніці.

Вхід 2 фр. на покриття видатків.

Міжорганізаційний Комітет для вшанування пам'яти С. Петлюри друкує в Празі ЗБІРНИК ПАМ'ЯТИ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

Зміст Збірника такий:

1. Від Міжорганізаційного Комітету передмова.
2. М. Славінський. «Симон Петлюра».
3. І. Мазепа. «Творена Держава» (Боротьба р. 1919).
4. П. Феденко. «Повстання Нації».
5. В. Прохода. «Вождь та військо».
6. М. Добриловський. «З історії господарської політики незалежної України (1919-1920)».
7. О. Шульгин. «Закордонна політика У.Н.Р.».
8. С. Сірополько. «Освітна політика на Україні».
9. О. Бочковський. «З історії чесько-українських відносин».
10. В. Королів-Старий. «З моїх споминів про С. Петлюру».
11. Ф. Щербина. «С. Петлюра на Кубані».
12. К. Мацієвич. «На земській роботі».
13. В. Прокопович. «Остання подорож».
14. І. Гаврилук. «Перший військовий з'їзд».
15. «Листки із споминів» В. Кедровського, Г. Порохівського, В. Куша, В. Синклера.
16. А. Яковлів. «Парижська трагедія».

До Збірника додається портрет С. Петлюри фот. Губчевського та 16 світлин. Розмір Збірника 16-17 аркушів друку.

Збірник вийде з друку в травні б. р. на день 4-ої річниці смерті С. Петлюри.

Українське громадянство запрошується активно підтримати видання ЗБІРНИКА попередньою передплатою.

Ціна Збірника в передплаті за один примір з пересилкою: в Чехословаччині — 30 корон, для інших країн — 1 америк. долар. — Після виходу ЗБІРНИКА продажна ціна буде збільшена вдвоє.

Передплата приймається:

В Чехословаччині: Prof. A. Jakovliv, 14, u Riegrovych sadu, Praha XII.

У Франції: 42, Rue Denfert-Rochereau, Paris V., «Le Trident».

В Румунії: D. Gerodot, Delia Veche, 7, Bucuresti.

В Польщі: Ukrajinsky Zentralny Komitet, Podwale, 16, Warszawa.

В Канаді: General W. de Sikevych, 512, Bannerman Ave, Winnipeg. Man. Canada.

Адреси для передплати в інших країнах будуть подані додатково.

Прага, Чехословаччина.

Управа Міжорганізаційного Комітету для вшанування пам'яти
С. П е т л ю р и.

Редагусь — Комітет.

Адміністратор : Іл. Коєнко.
Le Gérant : M-me Perdrizet.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.